

Detalls dels nostres avantpassats

Text > ALBERT REQUENA LÓPEZ

Emili Ametller Serra, autor d'*A l'esclaire: Impressions sobre el paisatge arqueològic del terme de Queralbs (1988-2023)*, ens explica que a *l'esclaire* significa 'veure alguna cosa a contrallum dalt d'una carena'. Quantes coses ens passen desapercebudes...

He trepitjat desenes de vegades les planes i les carenes per sobre dels dos mil metres d'altura de què ens parla al llibre. Zones com ara el Puigmal, Fontalba, el Torreneules, Balandrau o coma de Vaca. Quan hi arribes, el que et crida més l'atenció són els grans paisatges, la immensitat de les muntanyes, la transparència de l'aigua que s'escorre riu i torrent avall, o bé com una font esclata de sota les pedres.

De passada, mentre camines sí que veus moltes pedres. Pedres o roques amb uns cercles profunds que, com l'autor apunta, podríem pensar que són resultat de l'erosió o de l'efecte d'escampar-hi sal per al bestiar. Però mai no hauria pensat que eren forats que tenien relació amb l'acció humana. Aquests forats es diuen *inscultures*; és a dir, gravats o relleus damunt d'un monument megalític.

L'Emili es fixa en aquests detalls i des de 1988 pren notes, investiga i fa un treball de camp que ja dura trenta-set anys. El va començar quan enca-

ra «no s'havia fet cap estudi sistemàtic de llarga durada per sobre de les cotes situades pel damunt dels 2.000 metres d'altitud».

Durant tot aquest temps ha identificat 3.144 escultures antròpiques de caràcter ritual que l'han portat a trobar alguns dels assentaments on vivien els autors d'aquestes cassoletes esculpides a les pedres. *A l'esclaire* és un llibre amb dues parts: «Cotes baixes», en la qual l'autor detalla apartats més etnogràfics, i «Cotes altes», en la qual exposa les troballes que ha fet.

Al primer apartat ens descriu les barraques de pastor, les jaces, el clima de la zona, les inscultures, les marques de les ovelles gravades a les pedres, els concs i fins i tot ens parla del primer menhir i dels diferents tipus de sepultures que ha localitzat i que abastarien des de les edats del bronze i del ferro fins al cristianisme (1800 aC - segle VII dC).

En canvi, en el segon apartat ens parla de les descobertes a més altura, com ara la que nomena «el Machu Picchu català», situada al pla dels Evangelis, a la zona de Fontalba. Un espai que ja li havia cridat l'atenció anys enrere, però que després d'una inspecció ampliada el 1977 li va permetre confirmar l'existència de desenes d'habitacles que associa a l'època del calcolític (2200 aC).

AMETLLER SERRA, Emili.
A l'esclaire. Barcelona: Viena Edicions, 2025. 104 p.

Amb totes les dades recollides i després d'haver-les consultat amb arqueòlegs de prestigi com el ribetà Eudald Carbonell, l'Emili va decidir escriure aquest llibre perquè en quedi constància. Eudald Carbonell, que n'ha fet el pròleg, diu: «Les seves hipòtesis sobre la superpoblació de Queralbs i rodalia són atrevides i poden trigar molts anys a ser contrastades, però ja són damunt la taula. Probablement, l'arqueologia moderna serà la que les contrastarà».

De moment, després d'haver-me llegit el llibre, quan vagi per aquests indrets em fixaré més per identificar-hi aquests detalls dels nostres avantpassats.

Sant Ferran, la belle inutile

Text > DANI VIVERN

Figueres viu un cert declivi quant a vitalitat comercial, cultural i artística. En tenen la culpa factors econòmics i sociològics que afecten molts altres municipis i que, a diferència de Figueres, no ho volen reconèixer. Perquè els figuerencs són de mena optimistes i saben veure-les a venir. Per això sempre miren endavant. N'és un dels molts exemples la col·lecció de textos (l'obra que ressenyem n'és l'onzè) impulsada per l'Associació d'Amics del Castell de Sant Ferran de Figueres.

Xavier Febrés, barceloní amb coneixements amplis de tot el que es cou a

banda i banda de la ratlla fronterera, n'és l'autor. No ens aboca, però, a un tractat plumbi, farcit de noms i dates de digestió pesada. El text és prou dens, sí, però Febrés ha espigolat dades d'aquí i d'allà, les ha vestides amb anècdotes, cites i detalls poc o gens coneguts, sempre guiant-nos amb un fil d'Ariadna que travessa la història. Ens fa sortir molt sovint del castell de Sant Ferran per fer una immersió en els canvis econòmics, bèl·lics, en l'arquitectura militar i en els principals protagonistes de les transformacions, ensulsiades, avenços i desastres viscuts entre els murs d'aquella

enorme estructura: des dels virreis de Catalunya, passant per les incursions franceses dels darrers tres-cents anys (per això sorgeix la necessitat inicial d'una fortalesa), fins a la seva transformació en presó militar ara fa unes poques dècades.

Josep Pla —Febrés se'n fa ressò— va escriure a *El meu país* una síntesi de les vicissituds del castell figuerenc, i dona detalls de la seva magnitud. Aviat, però, les seves trenta-dues hectàrees i el seu perímetre de més de tres quilòmetres van perdre tota la utilitat defensiva arran dels avenços en tecnologia militar.

Creemat a la foguera per ser beguí

Text > JOAN BOADAS I RASET

Elvis Mallorquí enceta el llibre revelant-nos el destí final del seu protagonista: «El 12 de juliol de 1321, un ciutadà de Girona, Pere Duran de Baldac, va ser condemnat a morir cremat a la foguera per ser beguí».

Quin greu pecat havia comès aquest gironí per acabar essent calcinat al capdamunt de les escales de la Catedral? Per quines circumstàncies un home que pertanyia a l'elit dirigent de la ciutat es va veure involucrat en un procés que li va costar la vida? En foren la causa exclusiva les motivacions religioses o hi va haver altres circumstàncies lligades al poder reial, eclesiàstic i inquisitorial?

Mallorquí desplega en aquesta recerca tot el seu coneixement sobre unes fonts documentals que, tot i ser gasives en la informació que contenen, li serveixen per recuperar la figura de Duran de Baldac, però, entre d'altres, també la del notari Guillem de Quer, veritable factòtum de l'Administració municipal gironina en el període 1326-1339, i la de la seva filla Bonanata de Baldac, que va ingressar a l'Hospital Nou de Girona com a seglar per dedicar la seva vida a les persones més pobres i marginades de la societat.

Perquè, de fet, aquest era l'ideal que perseguïen les persones beguines quan defensaven abraçar una forma de vida

espiritual basada en els postulats de pobresa i puresa, molt vinculats als sectors més radicals dels franciscans espirituals. I tot això no exempt de contradiccions, perquè, com diu l'autor, «potser sí que Pere Duran de Baldac havia predicat entre els seus conciutadans en contra del sagrament del matrimoni, tot i estar casat i tenir una filla, o defensat la pobresa radical com a model de perfecció evangèlica, tot i que ell era membre d'una família més que benestant de la ciutat».

És possiblement en aquesta circumstància en què cal buscar les causes que provocaren la mort de Duran aquell diumenge de juliol d'ara fa més de set segles. Els testimonis presents en el moment que el seu cos cremava ens informen de la diversitat d'interessos que es van posar d'acord a l'hora d'encendre la foguera: el rei Jaume II, els infants Alfons i Pere, els bisbes de València i Tortosa, els abats de Sant Cugat i Poblet, l'ardiaca de Besalú, els canonges, el clergat i el poble de Girona. Afegim-hi l'actuació contundent del bisbe de Girona, Pere de Rocabertí, i de l'inquisidor general del regne, fra Arnau Burguet, i sumem-hi encara la necessitat econòmica que tenia Jaume II, que precisament havia convocat Corts a Girona amb la finalitat d'aconseguir

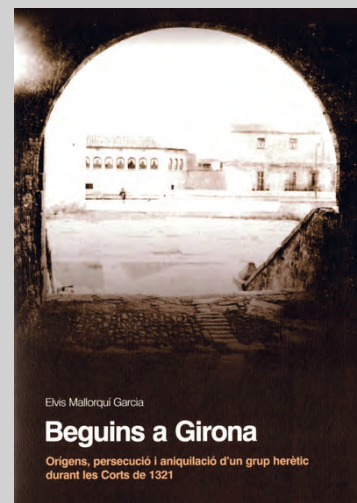
Els francesos li van dir *la belle inutile*. La construcció, finalitzada el darrer terç del s. XVIII, va costar una fortuna, però va potenciar enormement les estructures econòmiques de Figueres i de gran part de la comarca.

Com hem dit, però, el llibre va molt més enllà de tot això: el plantejament de Febrés és un autèntic repàs de la història del territori fronterer, de Catalunya i, de retop, de la política espanyola dels últims segles. Com va escriure Pla: «Si tinguéssim una història objectiva de totes les coses que han passat al castell [...] posseiríem, em penso, un document no gaire edificant però humanament fabulós sobre el que ha succeït en aquest país [...]». Un document que

caldria recordar o, d'entrada, conèixer, fet que no és el cas, per desgràcia.

El text acaba una mica abruptament amb la reclusió del tinent coronel Tejero, el militar que va protagonitzar la part visible del cop d'estat del 23 de febrer de 1981, al castell de Sant Ferran. Hauria estat un final més complet si s'haguessin dedicat algunes pàgines als projectes que s'han proposat darrerament per a l'estructura. Potser altres autors de la col·lecció n'hagin parlat, cosa que exculparia netament aquesta mancança.

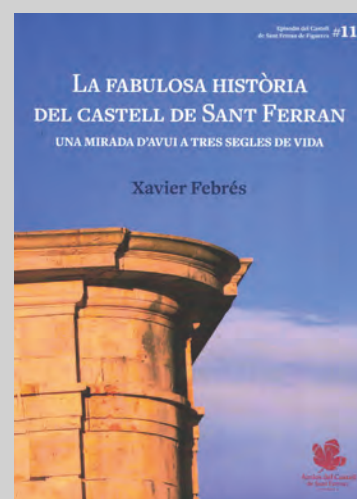
També és un punt decebedora l'adjectivació que Febrés dedica en un moment donat al rei Ferran VII. Diu del personatge que era «sinistre, obcecat, covard i mentider». Ha fet curt...

MALLORQUÍ GARCIA, Elvis. **Beguins a Girona: Orígens, persecució i aniquilació d'un grup herètic durant les Corts de 1321.** Girona: Diputació de Girona, 2025. 386 p.

recursos per iniciar la conquesta de Sardenya. Com és de suposar, les propietats de Duran de Baldac varen ser confiscades per la cort reial i subhastades durant el mes d'agost de 1321.

La vintena llarga d'arxius consultats pel doctor Mallorquí, les més de quatre-centes notes a peu de pàgina i els més de tres-cents cinquanta documents referenciats i parcialment transcrits corresponents al període de 1163 a 1356 són una prova objectiva de l'ingent treball elaborat per l'historiador riudellontenc, que afegeix un altre títol a la seva producció editorial, ja nombrosa.

FEBRÉS, Xavier. **La fabulosa història del castell de Sant Ferran.** Figueres: Edicions Cal·lígraf, SL. 125 p. (Episodis del Castell de Sant Ferran de Figueres; 11)